

УДК 159.922.72:159.54.5 - 053.6

© І. М. Грузинська, 2017

І. М. Грузинська (м. Київ)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Грузинська І. М. Теоретичні аспекти проблеми емоційного інтелекту у юнацькому віці. У статті висвітлюється проблема емоційного інтелекту у психологічній науці. Приділено увагу вітчизняним та зарубіжним концепціям розуміння емоційного інтелекту, їх спільним та відмінним позиціям щодо його структури. Здійснюється теоретичний аналіз проблеми розвитку, особливостей прояву емоційного інтелекту у юнацькому віці, який є умовою досягнення суб'єктивного, психологічного та соціального благополуччя, гармонійного повноцінного розвитку особистості юнака, запорукою подальшого працевлаштування та успішності професійної діяльності. Акцентується увага на сприйнятливості юнаків та юнок щодо формування та розвитку у них емоційного інтелекту. Виявлено взаємозв'язок емоційного інтелекту з особистісними характеристиками у юнацькому віці. Розкрито специфіку гендерних виявів даного феномену у юнаків та юнок.

Ключові слова: емоційний інтелект, структура емоційного інтелекту, емоції, емоційна сфера, емоційна культура, емоційна чутливість, юнацький вік, особистість, рефлексія, самосвідомість, комунікативна компетентність, міжособистісна взаємодія.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства в умовах соціальних, економічних, політичних, культурних перетворень, інтенсивного поширення та ускладнення інформаційних технологій, зміни характеру взаємодії та комунікацій підвищуються вимоги до якостей, властивостей людини, які дозволяють їй бути ефективною у всіх сферах життєдіяльності, що активно трансформуються. Зокрема життєва успішність сучасної особистості визначається розвитком її емоційного інтелекту. Особливої важливості розвиток емоційного інтелекту, що поєднує у собі здібності особистості до ефективного спілкування за рахунок розуміння емоційних станів та провів як власних, так і оточуючих людей та уміння враховувати їх у взаємодії з іншими, починає набувати у юнацький період, для якого значущою є успішність у взаємодії з оточуючими людьми, ефективність емоційно-насичених міжособистісних стосунків (дружні, любовні взаємини), розвиток особистісної рефлексії й самосвідомості. Останнім часом проблематика емоційного інтелекту стала досить поширеною серед досліджень українських та зарубіжних науковців. Проте, не зважаючи на це, багато поставлених питань залишаються відкритими. Зокрема це стосується проблеми розвитку емоційного інтелекту у юнацькому віці.

Аналіз наукових досліджень. Проблема емоційного інтелекту стала предметом вивчення таких зарубіжних вчених як Дж. Блок, Х. Вейсінгер, Д. Гоулман, Д. Карузо, Дж.Мейєр, Г. Орме, П. Селовей, Д. Слайтер, Р. Стернберг. Науковці наголошують на необхідності і доцільності розвитку емоційного інтелекту, який визнано фактором забезпечення успішного особистісного та професійного зростання особистості.

У вітчизняній психологічній науці питання емоційного інтелекту вивчали І.М. Андрєєва, Т.П. Березовська, О.І. Власова, Н.В. Килимига, А.П. Лобанов, Д.В. Люсін, М.А. Манойлова, Е.Л. Носенко, А.С. Петровська, Г.В. Юсупова та ін.

Науковці зазначають, що високі показники емоційного інтелекту позитивно позначаються на фізичному та психічному благополуччі людини (О. А. Бакаленко, М. А. Брекет, Р. М. Ворнер, Ф. П. Дін, В. Петридіс, Дж. Сіаррочі, В. Ю. Стрельников, Л. С. Тараєвська, Дж. Трінідад, Е. Фернхем та ін.); успішності життєдіяльності особистості (Д. Гоулман, Х. Вейсінгер, С. Вольф, К.

Коган, Р. Купер, А. Саваф та ін.); освітньому процесові (О. А. Айгунова, О. В. Єгорова, І. О. Калініченко, В. Ф. Калошин, Л. А. Києнко-Романюк, В. А. Кулганов, М. О. Манойлова, Л. Московець, О. О. Новак, А. В. Подорожня, Н. Н. Самуйлова, Т. І. Солодкова, Є. Штонда та ін.); процесі міжособистісної взаємодії та соціалізації в цілому (І. Ф. Аршава, С. А. Богомаз, Ю.В. Давидова, О.В. Ерохіна, Н.В. Коврига, Т. М. Кумскова, Д. Люсін, М. Манойлова, В. В. Овсянникова, Т. А. Панкова, Т. П. Шемякіна, Г. В. Юсупова та ін.); пов'язані з лідерськими, управлінськими якостями (Дж. Барлінг, Т. П. Березовська, О. В. Белоконь, Д. Д. Гастелло, А. Гордон, Д. Гоулман, А. Діаз І.О. Єгоров, В. М. Єрмаков, Е. Келовей, Дж. Каур, Т. С. Князева, Р. О. Кудрін, Т. А. Панкова, А. С. Петровська, Ф. Слейтер, І. С. Степанов та ін.); адаптаційним потенціалом (Р. Бар-Он, М. А. Бреккет, С. П. Дерев'янка та ін.); є передумовою розвитку моральності, детермінантою емоційного самоконтролю (І. Ф. Аршава, Н. В. Греса, В. І. Житарюк, М. А. Кузнєцов, Т. А. Пашко, Ю. Г. Черножук та ін.).

Особливості емоційного інтелекту в юнацькому віці досліджували такі зарубіжні вчені як О. А. Айгунова, Л. Н. Вахрушева, О.В. Єгорова, М. А. Манойлова, И. Н. Мещерякова, Н. Н. Самуйлова; Д. Л. Рекер та Дж. Д. А. Паркер, К. В. Петридіс та Е. Сіммондс, С. Мавровелі та інші.

Серед українських дослідників проблемою емоційного інтелекту у юнацькому віці займалися С. П. Дерев'янка, Т. В. Зайчикова, О. В. Милославська, А. В. Подорожня, Л. О. Колісник, Г. М. Свідерська та інші. Українськими вченими встановлено прямий взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та успішністю студентів, визначено емоційний інтелект як складову комунікативної компетентності студентів.

Однак, незважаючи на достатню розробленість різних аспектів досліджень у царині емоційного інтелекту, питання ролі емоційного інтелекту в особистісно-професійному зростанні сучасної студентської молоді, особливостей його прояву у даному віковому періоді ще не достатньо досліджені науковцями.

Мета статті: визначення теоретичних аспектів особливостей розвитку емоційного інтелекту у юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень. Передумовою виникнення концепції емоційного інтелекту вважаються роботи Р. Торндайка, який уперше виділив таку складову загального інтелекту, як соціальний – здатність розуміти інших та діяти або поводити себе згідно контексту соціальної ситуації взаємодії [1].

Наслідком розвитку цієї ідеї стало введення в науковий обіг поняття «емоційний інтелект», яке пов'язують із дослідницькою діяльністю американських психологів Дж. Мейєра та П. Селовея.

Поняття «емоційний інтелект» розглядається як здатність до розпізнання, розуміння емоцій і управління ними; маються на увазі як власні емоції суб'єкта, так і емоції інших людей (Г.Г. Гарскова, Д.В. Люсін, Дж. Мейєра та П. Селовея та ін.).

П. Селовея і Дж. Майєр визначають емоційний інтелект як складний психологічний конструкт, що містить три типи здібностей: ідентифікувати і виражати емоції; регулювати власні емоції; використовувати цю інформацію для управління своїм мисленням і поведінкою [14].

Х. Вайсбах, У. Дакс розглядають емоційний інтелект як «вміння інтелектуально управляти своїм емоційним життям», проявляється в міжособистісних стосунках і впливає на професійний та особистісний успіх [4].

У моделі емоційного інтелекту Д. Гоулмана [5] до виділених П.Селовеєм та Дж. Майєром компонентів даного феномену додається ще декілька: ентузіазм, наполегливість і соціальні навички. Таким чином, автор доповнив когнітивні здібності, що входили до моделі П. Селовея та Дж. Майєра, особистісними характеристиками. На думку науковця, емоційний інтелект включає

чотири структурні елементи: емоційну самосвідомість, самоконтроль, соціальну чутливість, управління стосунками.

Д.В. Люсін пропонує двокомпонентну структуру емоційного інтелекту як здатності до розуміння своїх і чужих емоцій, управління ними. Автор вводить поняття внутрішньо особистісного та міжособистісного емоційного інтелекту. Науковець вважає, що здатність до розуміння емоцій і управління ними дуже тісно пов'язана із загальною спрямованістю особистості на емоційну сферу, тобто з інтересом до внутрішнього світу іншої людини (у тому числі і до свого власного), схильністю до психологічного аналізу поведінки, з цінностями, що приписуються емоційним переживанням. В якості факторів, що визначають розвиток емоційного інтелекту, називаються особливості емоційності, когнітивні здібності, уявлення про емоції [10].

В. В. Зарицькою [7] розроблена наступна структура емоційного інтелекту, що включає чотири базових компоненти: розуміння власних емоцій, самоконтроль і саморегуляція емоцій, розуміння емоцій інших, використання емоцій у спілкуванні і діяльності. Для визначення рівня розуміння власних емоцій виділені такі показники здатностей: розпізнавати власні емоції, оцінювати свій емоційний стан, визначати причину виникнення емоцій, пояснювати значення емоцій, позитивно сприймати оцінку своїх емоцій іншими.

Особливим періодом для розвитку емоційної сфери та зокрема емоційного інтелекту є юнацький вік. Як зазначають П.М. Якобсон, А.О. Реан [11], юнацький вік – це «критичний вік», що пов'язаний із розвитком особистісної рефлексії та самосвідомості, подальшим професійним становленням, з гострою потребою у спілкуванні й глибоких емоційно-насичених міжособистісних стосунках (дружні, любовні взаємини), оскільки саме в цей час закладаються основи емоційного життя юнака, які стануть фундаментом його емоційності у зрілі роки.

М.М. Забродський [6] відзначає, що в період юності емоційне життя молодих людей, з яким пов'язаний розвиток емоційного інтелекту, стає багатшим за змістом і диференційованішим за відтінками почуттів; інтенсивно розвивається відкритість до емоційних впливів, здатність до співпереживань, емоційна чутливість. Водночас формуються і узагальнені почуття – почуття прекрасного, трагічного, почуття гумору тощо. Поступово ці почуття стають основою стійких переконань особистості.

В період юності інтенсивно формуються основи емоційної культури, що включає, на думку П.М. Якобсона, такі основні риси: 1) емоційний відгук на широке коло явищ, які відбуваються у суспільному житті, сфері мистецтва, на прояви творчості, на світ моральних цінностей; 2) розвинута здатність розуміти, поважати і цінувати почуття інших людей, проявляти до них увагу; 3) здатність співпереживати почуттям інших людей, а також «входити» в світ переживань героїв творів і мистецтва; 4) уміння ділитися своїми переживаннями з близькими; 5) почуття відповідальності за свої переживання перед собою і оточуючими людьми [11].

Л.М. Вахрушева [4], вивчаючи структурно-якісні характеристики емоційного інтелекту в юнацькому віці, встановила:

- чим успішніше та гнучкіше молода людина може управляти своїми емоціями, тим позитивніше вона сприймається іншими;
- незбалансованість здібностей емоційного інтелекту негативно позначається на популярності у колективі;
- розвиток параметрів емоційного інтелекту є важливим фактором успішності юнаків у сфері міжособистісного спілкування;
- чим краще людина розуміє свої власні емоції, тим більшою мірою їй властиве позитивне ставлення до людей, чуйність, сумлінність, відповідальність і тим більше вона орієнтована на співпрацю;
- чим краще людина розуміє власні емоції, тим вона допитливіша та здатна вчитися.

Юнаки та юнки з високим рівнем емоційного інтелекту здатні ефективніше керувати власною учбово-професійною діяльністю, активніше бути залученими до неї, мотивувати себе, продуктивно вибудувати взаємовідносини з оточуючими [6; 9; 13].

Водночас експериментальними дослідженнями особливостей розвитку емоційного інтелекту у юнацькому віці Л.О. Колісник [8] виявлено, більшість юнаків та дівчат характеризуються недостатнім умінням ідентифікувати як власні емоції, так і емоції інших людей; нерозвиненим умінням точно виражати емоції та потреби, що з ними пов'язані; розрізняти точні та неточні, справжні та несправжні вияви почуттів; використовувати емоції для скерування уваги на важливу інформацію та викликати емоції, що сприятимуть вирішенню певних життєвих ситуацій; не достатньо розвинене вміння розрізняти емоції, зокрема на вербальному рівні, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, не достатньо розвинена здатність помічати раптову зміну емоцій, розуміти комплекси почуттів, що є амбівалентними; недостатнє вміння бути відкритим для емоцій, свідомо викликати чи навпаки позбуватися певних емоцій, управляти емоційними станами інших людей.

У психологічних дослідженнях значуща увага науковцями приділяється вивченню взаємозв'язку емоційного інтелекту з іншими психологічними та особистісними утвореннями у юнацькому віці.

Так, важливим є взаємозв'язок емоційного інтелекту з тривожністю у юнацькому віці, на який вказують І. Андреева, С. Максименко, Є. Милославська, Т. Чебикіна та ін. Наприклад, за високого рівня розвитку емоційного інтелекту юнаки та юначки здатні ефективніше керувати власною емоційною сферою, а тому в суспільстві їх поведінка більш адаптивна, вони легше домагаються своїх цілей у взаємодії з оточуючими, відповідно рівень тривожності таких особистостей значно нижчий [2; 3; 14].

Особливу значущість емоційний інтелект відіграє у розв'язанні конфліктів. Дж. Мейер зауважує: «Високий емоційний інтелект передбачає кращі соціальні взаємини, а низький емоційний інтелект □ міжособистісні конфлікти» [15, с. 511]. Конфлікти у юнацькому віці, особливо довготривалі, деструктивно впливають на особистість, негативно позначаються на стані її психічного (є причиною заниженої самооцінки, поганого самопочуття) та фізичного здоров'я, на взаєминах з іншими, ефективності праці, погіршуючи її результативність.

Також існує тісний взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та ефективністю спілкування, що є дуже важливою умовою становлення особистості юнака, його самореалізації [15, с. 512].

Л. О. Колісник виявлений тісний зв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та глибиною переживання самотності особами юнацького віку – зі збільшенням рівня розвитку емоційного інтелекту спостерігається зниження глибини та інтенсивності переживання самотності. У цьому процесові однаково важливими є як здібності, що входять до складу міжособистісного інтелекту, так і ті, що формують внутрішньо-особистісну компетентність. Більшою мірою емоційний інтелект позначається на соціальній та сімейній самотності, менше – на романтичній. Виникнення переживання самотності в юнацькому віці, як зазначає автор, пов'язане з браком емоційної компетентності молодих людей, що дає підстави розглядати розвиток емоційного інтелекту в якості чинника запобігання самотності в юнацькому віці [8].

Дослідники [6; 8; 13] звертають увагу на певні гендерні відмінності у проявах емоційного інтелекту юнаків та юнок.

Так, Д.В. Люсін зазначає, що у юнацькому віці здебільшого у юнок вираженішими є ті компоненти емоційного інтелекту, які більшою мірою спрямовані на іншу людину. У дівчат більше виражена здатність співпереживати іншій людині, відчувати те, що відчуває інший, відчувати ті ж емоційні стани, ідентифікувати себе з іншими. У юнаків емоційний інтелект менш

розвинутий, ніж у юнок. Юнаки не прагнуть справлятися з агресією та переживаннями, пов'язаними із почуттям провини. Також вони здатні добре керувати почуттями, готові приймати інших людей такими, як вони є, з їхніми перевагами і недоліками [9].

Виявлено певні ґендерні відмінності в розвитку окремих складових емоційного інтелекту Л.О. Колісник [8]: юнаки краще демонструють вміння, що лежать в основі внутрішньо-особистісного інтелекту (розуміння власних емоцій, їх вираження та керування ними), а також можливості управління емоційними переживаннями. Здатність ідентифікувати, використовувати емоції та знання про них краще розвинена у дівчат, що позначається на дещо вищому загальному рівні їх емоційного інтелекту.

Дослідження Р. І. Станкевич доводить [12], що здатність керувати своїми емоціями у хлопців та у дівчат зумовлена різними чинниками, а саме така важлива складова емоційно зрілої особистості як емоційна саморегуляція більше виражена у юнаків, ніж у дівчат. Так, у дівчат більше виражений мотив спілкування, у хлопців — мотиви саморозвитку, самореалізації, розвитку особистості. Автор наголошує на тому, що емоційні реакції та поведінка юнаків та юнок залежать від соціальних чинників і умов виховання.

Висновки. Аналіз наукових джерел доводить, що емоційний інтелект – психологічний феномен, сутність якого полягає в здатності відчувати, розпізнавати та керувати емоціями. Емоційний інтелект виступає значущою інтегральною характеристикою особистості, яка реалізується в її здібностях розуміти емоції, узагальнювати їх зміст, виокремлювати емоційний підтекст міжособистісних відносин, регулювати емоції таким чином, щоб сприяти за допомогою позитивних емоцій успішній когнітивній пізнавальній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню чи загрожують досягненню індивідуального успіху, особливо у юнацькому віці. Юнацький період є сенситивним щодо формування та розвитку емоційного інтелекту, який виступає важливим фактором успішності юнаків у сфері міжособистісного спілкування, учбово-професійної діяльності, взаємопов'язаний із такими його особистісними утвореннями як емпатійність, чуйність, відповідальність, толерантність, здатність до конструктивного вирішення конфліктів, тривожність, самотність тощо. Існують певні ґендерні відмінності в розвитку окремих складових емоційного: у юнаків краще розвинені уміння розуміти власні емоції, їх виражати, керування ними. Здатність ідентифікувати, використовувати емоції та знання про них краще розвинена у дівчат, що позначається на дещо вищому загальному рівні їх емоційного інтелекту.

Література

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследования феномена / И.Н. Андреева // Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С. 83 – 95.
2. Андреева И.Н. Азбука эмоционального интеллекта: [Электронный ресурс] / И. Н. Андреева. – СПб : БХВ-Петербург, 2012. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/1100288/>.
3. Андреева И.Н. Взаимосвязь социальной компетентности и эмоционального интеллекта у подростков / И. Н. Андреева // Женщина. Образование. Демократия: Материалы 5-й Междунар. междисциплинарной науч.-практ. конф. – Минск, 2002. – С. 194–196.
4. Вахрушева Л.Н. Выраженность структурных и качественных характеристик эмоционального интеллекта на этапе юности и ранней взрослости: дис. канд. психол. наук : 19.00.03 / Л.Н. Вахрушева. – Москва, 2011. – 202 с.
5. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман; пер. с англ. А. П. Исаевой. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009. – 478 с.

6. *Заброцький М.М.* Вікова психологія: Навч. Посібник / М.М. Заброцький .– К.: МАУП, 1998. – 92 с.
7. *Зарицька В.В.* Вікові передумови розвитку емоційного інтелекту особистості (дошкільний і шкільний періоди) [Електронний ресурс] / В. В. Зарицька // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. - 2011. - Вип. 38. - С. 35-53. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psychol_2011_38_6.
8. *Колісник Л.О.* Розвиток емоційного інтелекту як чинника запобігання самотності в юнацькому віці : автореф. дис. на здоб. наук. степеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л.О. Колісник– Київ, 2016. – 20 с.
9. *Ложечник Н. С.* Гендерные особенности динамики развития эмоционального интеллекта в подростковом и юношеском возрасте : [Электронный ресурс] / Н. С. Ложечник. – Режим доступу : <http://www.scienceforum.ru/2014/478/1019>.
10. *Люсин Д.В.* Структура эмоционального интеллекта и связь его компонентов с индивидуальными особенностями: эмпирический анализ /Д.В. Люсин, О.О. Марютина, А.С. Степанова // Социальный интеллект : теория, измерение, исследования: сб. науч. тр. ; под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М.: ИП РАН , 2004. – № 4. – С. 129 – 140.
11. *Психологический атлас человека* / Под ред. А.А. Реана. – СПб: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2006. – 651 с.
12. *Станкевич Р.І.* Психологічні особливості емоційної саморегуляції у юнацькому віці порівняльний аналіз дівчат і хлопців[Електронний ресурс] / Р.І. Станкевич. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/23896-Psikholog%D1%96chn%D1%96_osoblivost%D1%96_/2.html.
13. *Kramer D.* Effect of rational and irrational statements on intensity and «inappropriations» of emotional distress and irrational beliefs in psychotherapy patients : [electronic resource] / D. Kramer D., G. Kupshik // Brit. J. Clin. Psychol. V. 32. № 3, 1993. – Mode of access: <http://link.springer.com/article/10.1007%2FBF01205176>
14. *Mayer J.D.* What is emotional intelligence / Mayer J.D., Salovey P. // Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators / P. Salovey, D. Sluyter (Eds.). – New York : Basic Books, 1997. – pp. 3–31.
15. *Mayer J.D.* Emotional intelligence information : [electronic resource] / J. D. Mayer. – 2005. – Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence.

Транслітераційний переклад використаних літературних джерел

1. *Andreeva I.N.* Emotsionalnyy intellekt : issledovaniya fenomena / I.N. Andreeva // Voprosy psihologii. – 2006. – # 3. – S. 83 – 95.
2. *Andreeva I.N.* Azbuka emotsionalnogo intellekta: [Elektronnyy resurs] / I. N. Andreeva. – SPb : BHV-Peterburg, 2012. – Rezhim dostupa : <http://www.twirpx.com/file/1100288/>.
3. *Andreeva I.N.* Vzaimosvyaz sotsialnoy kompetentnosti i emotsionalnogo intellekta u podrostkov / I. N. Andreeva // Zhenschina. Obrazovanie. Demokratiya: Materialy 5-y Mezhdunar. mezhdistsiplinarnoy nauch.-prakt. konf. – Minsk, 2002. – S. 194–196.
4. *Vahrusheva L.N.* Vyirazhennost strukturnyih i kachestvennyih harakteristik emotsionalnogo intellekta na etape yunosti i ranney vzroslosti: dis. kand. psihol. nauk : 19.00.03 / L.N. Vahrusheva. – Moskva, 2011. – 202 s.
5. *Goulman D.* Emotsionalnyy intellekt / D. Goulman; per. s angl. A. P. Isaevoy. – М.: AST: AST MOSKVA; Vladimir: VKT, 2009. – 478 s.

6. *Zabrotskiy M.M.* Vlkova psihologiya: Navch. Poslbnik / M.M. Zabrotskiy .– K.: MAUP, 1998. – 92 s.
7. *Zaritska V.V.* Vlkovi peredumovi rozvitku emotsynogo Intelektu osobistostl (doshklniy I shklniy perloidi) [Elektronniy resurs] / V. V. Zaritska // VIsnik Harklvskogo natslonalnogo pedagoglchnogo unlvrsitetu Imenl G. S. Skovorodi. Psihologiya. - 2011. - Vip. 38. - S. 35-53. - Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2011_38_6.
8. *Kollsnik L.O.* Rozvitok emotsynogo Intelektu yak chinnika zapoblgannya samotnostl v yunatskomu vltsl : avtoref. dis. na zdob. nauk. stepenyakand. psihol. nauk : spets. 19.00.07 «Pedagoglchna ta vlkova psihologiya» / L.O. Kollsnik– KiYiv, 2016. – 20 s.
9. *Lozhechnik N. S.* Gendernyie osobennosti dinamiki razvitiya emotsionalnogo intellekta v podrostkovom i yunosheskom vozraste : [Elektronniy resurs] / N. S. Lozhechnik. – Rezhim dostupu : <http://www.scienceforum.ru/2014/478/1019>.
10. *Lyusin D.V.* Struktura emotsionalnogo intellekta i svyaz ego komponentov s individualnyimi osobennostyami: empiricheskiy analiz /D.V. Lyusin, O.O. Maryutina, A.S. Stepanova // Sotsialniy intellekt : teoriya, izmerenie, issledovaniya: sb. nauch. tr. ; pod red. D.V. Lyusina, D.V. Usha- kova. – M.: IP RAN , 2004. – # 4. – S. 129 – 140.
11. *Psihologicheskiy atlas cheloveka* / Pod red. A.A. Reana. – SPb: PRAYM-EVROZNAK, 2006. – 651 s.
12. *Stankevich R.I.* Psihologlchnl osoblivostl emotslynoYi samoregulyatslYi u yunatskomu vltsl porlvnyalniy anallz dlvchat l hloptslv[Elektronniy resurs] / R.I. Stankevich. – Rezhim dostupa: http://vuzlib.com.ua/articles/book/23896-Psihologlchnl_osoblivostl_/2.html.
13. *Kramer D.* Effect of rational and irrational statements on intensity and «inappropriations» of emotional distress and irrational beliefs in psychotherapy patients : [electronic resource] / D. Kramer D., G. Kupshik // Brit. J. Clin. Psychol. V. 32. # 3, 1993. – Mode of access: <http://link.springer.com/article/10.1007/BF01205176>
14. *Mayer J.D.* What is emotional intelligence / Mayer J.D., Salovey P. // Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators / P. Salovey, D. Sluyter (Eds.). – New York : Basic Books, 1997. – pp. 3–31.
15. *Mayer J.D.* Emotional intelligence information : [electronic resource] / J. D. Mayer. – 2005. – Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence.

Грузинская И. М. Теоретические аспекты проблемы эмоционального интеллекта в юношеском возрасте. В статье освещается проблема эмоционального интеллекта в психологической науке. Уделено внимание отечественным и зарубежным концепциям понимания эмоционального интеллекта, их общим и отличным позициям касательно его структуры. Осуществляется теоретический анализ проблемы развития, особенностей проявления эмоционального интеллекта в юношеском возрасте, который является условием достижения субъективного, психологического и социального благополучия, гармоничного полноценного развития личности молодого человека, залогом дальнейшего трудоустройства и успешности профессиональной деятельности. Акцентируется внимание на восприимчивости юношей и девушек к формированию и развитию у них эмоционального интеллекта. Выявлена взаимосвязь эмоционального интеллекта с личностными характеристиками в юношеском возрасте. Раскрыта специфика гендерных проявлений данного феномена у юношей и девушек.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, структура эмоционального интеллекта, эмоции, эмоциональная сфера, эмоциональная культура, эмоциональная чувствительность, юношеский возраст, личность, рефлексия, самосознание, коммуникативная компетентность, межличностное взаимодействие.

Hruzynska I. M. Theoretical aspects of emotional intelligence in adolescence. In the article the problem of emotional intelligence in psychological science. Attention is paid to domestic and foreign concepts of understanding emotional intelligence, their common and different positions on its structure. Active theoretical analysis of the development features of manifestation of emotional intelligence in adolescence, which is a condition for achieving a subjective, psychological and social well-being harmonious personality full of youth, the key to future employment success and professional activities. Attention is focused on the susceptibility of boys and yunok on the formation and development of their emotional intelligence. The interrelation of emotional intelligence to personality characteristics in adolescence. The specific gender manifestations of this phenomenon in boys and yunok.

Keywords: emotional intelligence, emotional intelligence structure, emotion, emotional sphere, emotional culture, emotional sensitivity, adolescence, personality, reflection, self-awareness, communicative competence, interpersonal interaction.

Відомості про автора:

Грузинська Інна Миколаївна – аспірантка кафедри психології факультету філософської освіти та науки, асистент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості факультету педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Статтю подано до друку 05.12.2016.

УДК 159.922.75 - 053.4 - 027.21

© І. М. Грузинська, 2017

І. М. Грузинська (м. Київ)

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Грузинська І. М. Психологічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку: теоретичний аналіз. У статті здійснено теоретичний аналіз психологічних умов розвитку творчої уяви. Розглядається питання змісту поняття психологічних умови в контексті проблеми психологічних умов розвитку творчої уяви. Узагальнюються основні наукові підходи та теоретичні напрацювання в контексті досліджуваної проблеми. Пропонується власне формулювання змісту поняття психологічні умови.

Ключові слова: умова, психологічна умова, уява, творча уява.

Постановка проблеми. Виховання творчої особистості є необхідною передумовою для формування розвиненого громадянського суспільства. Відповідно, державою до пріоритетних завдань в освіті відноситься формування та розвиток творчості майбутнього громадянина. Зокрема, на Парламентських слуханнях на тему: «Законодавче забезпечення розвитку Національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення» неодноразово апелювали до необхідності розвитку творчості, винахідливості та креативності на рівнях дошкільної, початкової, середньої та вищої школи. Провідною ідеєю, яка звучала у більшості виступів була теза: «Інновації будуються на творчості».

Аналіз психологічної структури творчої креативної особистості дає підстави для визначення творчої уяви в якості її головного компоненту. Численні дослідження з педагогічної психології та психології творчості підтверджують, що уява широко включена в творчу діяльність людини на різних етапах її життя.